

Θεολογία καὶ Οἰκονομία στὴν Ὑμνογραφία τῆς Μεσοπεντηκοστῆς

ΠΡΩΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΑΤΖΗΓΡΗΓΟΡΙΟΥ*

Ἡ θεολογία ὡς ἡ περιγραφή τῶν αἰδίων σχέσεων τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καθεαυτῆς καὶ ἡ οἰκονομία ὡς ἡ σχέση τῆς Ἁγίας Τριάδος πρὸς τὸν κόσμο μὲ τὴν ἐνεργειακὴ παρουσία σὲ αὐτὸν ἀποτελοῦν τὴν μία καὶ μοναδικὴ πραγματικότητα¹, τὴν ὁποία ἐκφράζει μὲ τὸν πλέον ἀριστοτεχνικὸ τρόπο ἡ λειτουργικὴ ὑμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κατὰ πάντα ἀπρόσιτος Τριαδικὸς Θεὸς ἀποκαλύπτεται στὸν κόσμο διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν του. Ἡ ἀποκάλυψη αὐτῆ συντελεῖται μέσω τοῦ ἀσάρκου καὶ ἐνσάρκου Λόγου σὲ ὅλη τὴν ἱστορία τῆς θείας οἰκονομίας. Ἔτσι ἡ Ἁγία Τριάδα διαμέσου τοῦ Λόγου εἶναι παρούσα στὴν ἱστορικὴ πορεία καὶ τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ τοῦ νέου Ἰσραήλ, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν διὰ τοῦ Λόγου ζωντανὴ παρουσία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ βιώνει ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐόρτιο ἡμέρα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς καὶ τὴν ἀποδίδει μὲ τὸν λόγο καὶ τὸ μέλος στοὺς ὕμνους τῆς ἐορτῆς αὐτῆς. Ὁ Κύριος διὰ στόματος τοῦ ὑμνωδοῦ διακηρύσσει στοὺς πιστοὺς: «ὅστις δὲ πιστεύει εἰς ἐμὲ τὸν σταλέντα ἐκ θεοῦ γενήτωρ, μετ' ἐμοῦ δοξασθήσεται»³. Ἀποκαλύπτει ὁ Χριστὸς τὴν αἰδία σχέση του μὲ τὸν Πατέρα· ὁ Πατὴρ εἶναι ὁ θεὸς γενήτωρ, ὁ ὁποῖος γεννᾷ αἰδίως τὸν Υἱὸ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ τὴν αἰτία ὑπάρξεως τῆς ὑποστάσεώς του. Αὐτὸς τὸν ἀπέστειλε στὸν κόσμο, γιὰ νὰ μετέχει τῆς θείας δόξης, ὅποιος πιστεύει σὲ αὐτόν.

---

* Ὁ Πρωτ. Στυλιανὸς Χατζηγηγορίου εἶναι Ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βασιλικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κασσανδρείας, διδάκτωρ Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ καθηγητῆς τῆς Δευτεροβάθμιας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως, διδάσκων στὴν Ἀνωτάτῃ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ Θεσσαλονίκης.

1. ΜΑΤΣΟΥΚΑ Ν., *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Γ'*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 81.

2. Οἱ ὕμνοι, στοὺς ὁποίους ἀναφερόμαστε, εἶναι αὐτοὶ πού συμπεριλαμβάνονται στὸ ἐν χρήσει Πεντηκοστάριο καὶ συγκεκριμένα σὲ αὐτὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ἀθήνα 2002).

3. Μεσῶδιον Κάθισμα τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

Τὴν θεότητά του, ἀλλὰ καὶ τὴν σχέση του πρὸς τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀποκαλύπτει ὁ Χριστὸς στὸν διάλογο πού εἶχε μὲ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, θέμα τὸ ὁποῖο πραγματεύεται ἡ ἐορτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς. Αὐτὸς πού διδάσκει στὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος ἐνώπιον τῶν διδασκάλων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ στὸ μέσον τῆς ἐορτῆς⁴, «τὴν οἰκίαν δόξαν ἀποκαλύπτων καὶ προφαίνων τὴν συμφυΐαν πρὸς τὸν Γεννήτορα»⁵, εἶναι ὁ Μεσσίας, ὁ Χριστὸς⁶, ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ διδασκαλία του δὲν εἶναι ἐπινόηση δική του· εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπέστειλε στὸν κόσμον, γιὰ νὰ τὴν καταστήσει γνωστὴ στοὺς ἀνθρώπους⁷. Σὲ ἐκεῖνον πού θὰ δεχθεῖ τὴν διδασκαλία του καὶ θὰ τὸν πιστεύσει, ὁ Κύριος ὑπόσχεται ὅτι «ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιτίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος»⁸· θὰ πηγάζει, δηλαδή, μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, σὰν ποτάμια ὕδατος ἀστείρευτου, ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁹ πού ἀναγεννᾷ καὶ ἀγιάζει τὸν ἄνθρωπο. Τὴν ὑπόσχεση αὐτὴ τοῦ Κυρίου ἀποδίδει ὁ ποιητὴς ἐμφαντικὰ λέγοντας: «Ὑδωρ ζῶν τὸ ἀλλόμενον, ὕδωρ ἀθανασίας, ἡ πηγή ἢ αἰεζῶς, παρέχειν ἐπηγγελίω τοῖς πίσει τὸ Πνεῦμά σου προσδεχομένοις, Σωτήρ, τὸ προῖόν ἐκ τοῦ Πατρὸς»¹⁰.

Ὅλα τὰ παραπάνω ὁ ὕμνωδὸς μὲ συνοπτικὸ τρόπο τὰ ἀποδίδει σὲ ἄλλον ὕμνο ἄδοντας: «Ἀνέπτυξας τὰ χεῖλη σου, Δέσποτα, ἐκήρυξας τῷ κόσμῳ τὸν ἄχρονον Πατέρα καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τὸ συγγενὲς ἀμφοτέρων φυλάττων

4. Ἰω. 7, 14-15: «(14) Ἦδη δὲ τῆς ἐορτῆς μεσοῦσης ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἐδίδασκε. (15) καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς;»

5. Α' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Θεοφάνους), ὠδὴ στ', τροπ. β'.

6. Ἰω. 7, 25-29: «(25) Ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; (26) καὶ ἶδε παρησίγα λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι, μήποτε ἀληθῶς ἐγνωσαν οἱ ἄχροντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; (27) ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. (28) ἐκράξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδασκῶν ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγων· καμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμαντοῦ οὐκ ἐγήλυθα, ἀλλ' ἐστίν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· (29) ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι κακείνου με ἀπέστειλεν».

7. Ἰω. 7, 16-17: «(16) ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἐστίν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με· (17) ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαντοῦ λαλῶ».

8. Ἰω. 7, 38.

9. Ἰω. 7, 39: «τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη».

10. Β' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ ζ', τροπ. γ'.

καί μετὰ σάρκωσιν»¹¹. Μάλιστα, στὸν συγκεκριμένο ὕμνο τονίζει ιδιαίτερα τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος¹²: μετὰ τὸ οὐσιαστικοποιημένο ἐπιθετο *συγγενές*, ποὺ χρησιμοποιεῖ στὴν περίπτωση αὐτὴ ὡς συνώνυμο τοῦ ἐπιθέτου *ὁμοούσιος*, δηλώνει τὸ ὁμοούσιο τοῦ Υἱοῦ μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅχι μόνο πρὶν τὴν σάρκωσή του, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτήν.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας¹³ τονίζουν ὅτι ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἔχουν πάντα τὰ τῆς οὐσίας κοινά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ιδιότητα ἐκάστης ὑποστάσεως. Μὲ ἄλλα λόγια, τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχουν κοινὴ καὶ κοινούμενη τὴν οὐσία, ἀλλὰ ὁ τρόπος ὑπάρξεως κάθε προσώπου (ἀγέννητο, γεννητό, ἐκπορευτό) εἶναι ἀκοινωνήτος. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ ποιητής, ὅταν δοξολογεῖ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ λέγοντας: «Εἷς Θεὸς οὖν ἡ Τριάς, οὐ τοῦ Πατρὸς ἐκστάντος εἰς υἰότητα, οὐδὲ Υἱοῦ τραπέντος εἰς ἐκπόρευσιν, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ ἄμφω, φῶς Θεὸν τὰ τρία δοξάζω εἰς αἰῶνας»¹⁴. Τὰ τροπικὰ ἐπιρρήματα *ἰδίᾳ* καὶ *ἄμφω* ἀναφέρονται ἀντίστοιχα στὸ ἀκοινωνήτο καὶ κοινὸ ποὺ ἀφορᾷ στὴν αἰδία σχέση τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

11. Β' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ στ', τροπ. β'.

12. Βλ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ, *Εἰς τὸν παράλυτον τῆ ἡμέρᾳ τῆς μεσοπεντηκοστῆς καὶ εἰς τὸ Μὴ κρίνεται κατ' ὄψιν* (sp.), 18-22 (DATEMA C., *Amphilochii Iconiensis opera*): «Εἰρηκῶς δέ, Ἡ ἐμὴ διδασχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς, ἔδειξε τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι μία διδασχὴ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Εἷς γὰρ ὁ λόγος, ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, καὶ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, τὸ ἅγιον πνεῦμα».

13. ΙΩ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* 1,8 [*Patristische Texte und Studien* 12], 26,195 - 27,203 (*Die Schriften des Johannes von Damascus* II): «Πάντα οὖν, ὅσα ἔχει ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἔχει καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι. Καὶ εἰ μὴ ὁ πατὴρ ἔστιν, οὐδὲ ὁ υἱὸς ἔστιν οὐδὲ τὸ πνεῦμα. Καὶ εἰ μὴ ὁ πατὴρ ἔχει τι, οὐδὲ ὁ υἱὸς ἔχει, οὐδὲ τὸ πνεῦμα. Καὶ διὰ τὸν πατέρα, τουτέστιν διὰ τὸ εἶναι τὸν πατέρα, ἔστιν ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα. Καὶ διὰ τὸν πατέρα ἔχει ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα πάντα, ἃ ἔχει, τουτέστι διὰ τὸν πατέρα ἔχειν ἀντὰ, πλὴν τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως· ἐν ταύταις γὰρ μόναις ταῖς ὑποστατικαῖς ιδιότησι διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ ἅγαι τρεῖς ὑποστάσεις οὐκ οὐσία, τῶν δὲ χαρακτηριστικῶν τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀδιαρέτως διαιρούμεναι». ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, *Λόγος ΙΖ'*, *Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα*, PG 36, 348BC: «Πατὴρ ὁ Πατὴρ, καὶ ἄναρχος· οὐ γὰρ ἐκ τινος. Υἱὸς ὁ Υἱὸς, καὶ οὐκ ἄναρχος· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ. Εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνοις ἀρχὴν, καὶ ἄναρχος· ποιητὴς γὰρ χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον. Πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ Πνεῦμα, προῖον μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχ υἱικῶς δέ, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· εἰ δεῖ τι καὶ καινοτομηῆσαι περὶ τὰ ὀνόματα σαφηνείας ἐνεκεν. Οὔτε τοῦ Πατρὸς ἐκστάντος τῆς ἀγεννησίας, διότι γεγέννηκεν· οὔτε τοῦ Υἱοῦ τῆς γεννήσεως, ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου. Πῶς γὰρ; Οὔτε τοῦ Πνεύματος, ἢ εἰς Πατέρα μεταλίπτοντος ἢ εἰς Υἱόν, ὅτι ἐκπορεύεται, καὶ ὅτι Θεός, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς ἀθέοις. Ἡ γὰρ ιδιότης ἀκίνητος».

14. Β' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ η', τροπ. η'.

Στήν έορτή τῆς Μεσοπεντηκοστῆς ὁ ὑμνωδὸς ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου στὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος, ὅπου αὐτὸς διδάσκει τὸν ἰουδαϊκὸ λαό, γηθοσύνως ψάλλει: «*Ἡ σοφία καὶ δύναμις, τοῦ Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, Λόγος ὁ αἰδιὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν ἱερῷ παρεγένετο σαρκὶ καὶ ἐδίδασκεν Ἰουδαίων τοὺς λαοὺς τοὺς δεινοὺς καὶ ἀγνώμονας*»¹⁵. Ὀνομάζει τὸν Υἱὸ σοφία, δύναμη καὶ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, ἐραυζόμενος τοὺς ὅρους ἀπὸ τὴν Γραφή¹⁶. Ὁ Υἱὸς ἀποκαλεῖται σοφία καὶ δύναμις, διότι σὲ αὐτὸν ἀκριβῶς ἐνθεωρεῖται ὀλόκληρη ἡ δύναμη καὶ ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς¹⁷. ἀπαύγασμα, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἀπὸ τὸν Πατέρα αἰδιῶς καὶ ἀνάρχως, «*καθὼς καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου φαίνεται μαζὶ μὲ τὸν ἀπανγάζοντα ἥλιον καὶ ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ἀχώριστον*»¹⁸. Ἐπομένως, μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὑπάρχει ὄχι μόνον ταυτότητα οὐσίας, ἀλλὰ καὶ ταυτότητα ἐνεργειῶν καὶ θελήσεως.

Πηγὴ τοῦ θείου θελήματος εἶναι ὁ Πατὴρ. Τὸ θεῖο θέλημα ἐκπηγάζει τρόπον τινὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς ἐκ πρωταρχικῆς αἰτίας, καὶ τίθεται σὲ ἐνέργεια διὰ τῆς ἰδίας του εἰκόνας, δηλαδὴ τοῦ Υἱοῦ¹⁹. Στὴν ἐπιτέλεση τοῦ πατρικοῦ θελήματος ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ συμμετέχων, ἀλλὰ ὁ αὐτουργῶν. Αὐτὸς πραγματοποιεῖ ὅλο τὸ ἔργο τῆς θείας οἰκονομίας *εὐδοκία τοῦ Πατρὸς*²⁰. Τὴν αὐτουργία τοῦ Υἱοῦ προβάλλει ὁ ὑμνωδός, ὅταν μέσα σὲ λίγες γραμμὲς συνοψίζει ὀλόκληρο τὸ ἐπὶ γῆς ἔργο του. «*Τὸ ἔργον τοῦ Πατρὸς ἐτελείωσας, τοῖς ἔργοις ἐπιστώσω τοὺς λόγους σου, ἰάσεις τελεῶν Σωτῆρ καὶ σημεῖα, Παράλυτον ἀνορθῶν, λεπρούς καθαίρων καὶ τοὺς νεκροὺς ἀνιστῶν*»²¹.

15. Στιχηρὸν προσόμοιον α' τῶν αἰῶν τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

16. Α' Κορ. 1, 24: «*αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσι, Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν*». Ἐβρ. 1, 3: «*ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς*».

17. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Κατ' Εὐνομίον 1*, 23 PG 29, 546B: «*Χριστός, φησί, Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία· ὅλης τῆς πατρικῆς δυνάμεως ἐναποκειμένης αὐτῷ δηλονότι. Ὅθεν ὅσαπερ ἂν βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ*».

18. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ἸΔ' Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Γ'*, ἐκδ. Ὁρθοδόξου Κυψέλης, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 451.

19. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ Γ., *Οὐσία καὶ Ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009, σσ. 103-104.

20. ΙΩ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Λόγος εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ [PTS 29]*, 18, 456,13 - 457,17 (*Die Schriften des Joh. V*): «*εὐδοκία γὰρ πατρὸς ὁ μονογενὴς αὐτοῦ υἱὸς καὶ λόγος σεσάρχεται· εὐδοκία πατρὸς ἐν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ υἱῷ τὴν παγκόσμιον σωτηρίαν εἰργάσατο· εὐδοκία Πατρὸς ἐν τῷ μονογενεῖ υἱῷ τὴν τῶν ἀπάντων συνάφειαν συνεχρότησεν*».

21. Β' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ στ', τροπ. γ'.

Οί ενέργειες όμως της Ἁγίας Τριάδος δὲν νοοῦνται δίχως τὴν παρουσία καὶ τὴν συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο εἶναι «*συνημμένον Πατρὶ καὶ Υἱῶ κατὰ πάντα, ἐν δόξῃ καὶ ἐν ἀιδιότητι, ἐν δυνάμει καὶ βασιλείᾳ, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι*»²². Αὐτὴν τὴν παρουσία καὶ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τονίζει ὁ ποιητής, ὅταν ἀναφέρεται στὴν δημιουργία τοῦ κόσμου: «*Σὺ εἶ, Παμβασιλεῦ, σοφία ἢ μεγάλη, δι' οὗ Πατὴρ τὸν κόσμον ἐποίησε πανσόφως σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι*»²³. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἐνυπόστατος Σοφία τοῦ Θεοῦ ἢ μεγάλη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Πατέρας μαζί με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δημιούργησε τὸν κόσμο. Ἀκόμη, ἀναφερόμενος στοῦ γεγονότος τῆς Ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο κηρύττει ἡ Μεσοπεντηκοστή ὡς *προθεσμία ἡμισευθεῖσα*²⁴, τὴν αὐτὴν παρουσία καὶ συνεργία τονίζει· ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν πιστῶν λέγει πρὸς τὸν Χριστό: «*Προσκυνοῦμέν σου, Κύριε, τὸν ἄχρονον Πατέρα καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἣν τοῖς σοῖς Ἀποστόλοις Θεὸς ὢν διένειμας ἐξαποστέλλων αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κήρυγμα*»²⁵. Ὁ Χριστὸς τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν²⁶ διανέμει στοὺς Ἀποστόλους τὴν χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοὺς ἀποστέλλει στὸν κόσμο νὰ κηρύξουν τὸ Εὐαγγέλιό του. Μὲ αὐτὴν τὴν χάρι πάλι, ὑπογραμμίζει ὁ ποιητής, ὁ ἀναστάς Κύριος *ἐκπλύνει ῥύπον χριστοκτονίας*²⁷, τὸν ὁποῖο δημιούργησαν οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου.

Ὅπως ἀναφέρθηκε στὴν ἀρχὴ τῆς παρουσίας μελέτης, τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο πραγματοποιεῖ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ὁ κατὰ τὴν οὐσία ἀπρόσιτος καὶ ἀκατάληπτος Θεὸς διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν του συγκαταβαίνει καὶ καθίσταται κατὰ τὸ μέτρο τοῦ ἐφικτοῦ προσίτος στὰ κτιστὰ ὄντα. Σὲ αὐτὴν τὴν κατ' ἐνεργεῖαν σχέση τῶν κτισμάτων μετὰ τὸν δημιουργὸ Θεὸ τὰ πάντα προάγονται, ἀφθαρτίζονται καὶ τελειώνονται. Μέσα στὰ ὑμνολογικὰ κείμενα πλεῖστες ὅσες λέξεις καὶ φράσεις ἀποτυπώνουν τὴν σχέση μεταξὺ τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ καὶ συνολικῆς τῆς κτιστῆς δημιουργίας, τῆς ἐξαρτημένης πλήρως ἀπὸ αὐτόν. Ὁ Χριστὸς εἶναι «*ἡ σοφία ἢ κατασκευάσασα τὸν κόσμον*»²⁸, «*ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων*»²⁹, «*ῥεῖθρον ἀέναον ζωῆς ἀληθινῆς, ἡ ἀνάστασις ἡμῶν*»

22. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ἐπιστολὴ 105, Διακόνους θυγατράσι Τερεντίου Κόμητος*, 2. 105. 1. 27-29 (Y. COURTONNE, *Saint Basile. Lettres*).

23. Στιχηρὸν προσόμοιον γ', *Εἰς τὸν Στίχον*, τῆ Δευτέρας τῆς Ε' Ἑβδομάδος πρωί.

24. Στιχηρὸν προσόμοιον γ' τῶν ἑσπερίων τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

25. Β' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ ζ', τροπ. η'.

26. *Πράξ.* 2, 3.

27. Στιχηρὸν προσόμοιον β' τῶν ἑσπερίων τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

28. Δοξασιτικὸν ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

³⁰, «ὁ φύσει ζωοποιός»³¹, «τὴν μεσότητά τῶν ὄλων καὶ τέλος ἔχων καὶ τῆς ἀρχῆς ὡς ἀναρχος περιεδραγμένος»³², «ὡς Θεὸς καὶ πάντων ἔχων τὴν ἐξουσίαν»³³, «ὁ πάντα περιέπων τὰ πέρατα»³⁴, «τοῦ κόσμου τροφεύς, ὁ παροχεύς ἡμῶν»³⁵, «ὁ τὰ πάντα πληρῶν Θεὸς ἡμῶν»³⁶, «ὁ ποιητὴς τῶν ἀπάντων καὶ τῆς ζωῆς χορηγός»³⁷, «ὁ χορηγὸς τῆς σοφίας καὶ τῶν καλῶν παροχεύς, ὁ χέων θεῖα ῥεῖθρα ἐκ πηγῆς ἀενάου»³⁸, «ὁ Πλαστουργός»³⁹.

Στὴν ἱστορία τῆς θείας Οἰκονομίας κεντρικὸ πρόσωπο εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀποκαλύπτεται ἀσάρκως στοὺς πατριάρχες καὶ τοὺς προφῆτες, ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ἐν σαρκὶ σὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους⁴⁰. Ἔτσι λοιπόν, πατριάρχες, προφῆτες, ἀπόστολοι, ἅγιοι καὶ ὁλόκληρο τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος βιώνουν τὴν παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος φανερῶνται *αὐτοπροσώπως*⁴¹ καὶ ἀποκαλύπτει τὴν δόξαν τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Ἐνῶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτεται ἀσάρκως, στὴν Καινὴ Διαθήκη⁴² «ὁ ἀναρχος Υἱὸς ἀρχὴ γέγονε, λαβὼν τὸ καθ’

29. Κάθισμα μετὰ τὴν β΄ Στιχολογίαν ἐν τῷ Ὁρθρῷ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

30. Β΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ α΄, τροπ. γ.

31. Α΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Θεοφάνους), ὠδὴ γ΄, Θεοτοκίον.

32. Α΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Θεοφάνους), ὠδὴ δ΄, τροπ. β.

33. Α΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Θεοφάνους), ὠδὴ δ΄, τροπ. γ.

34. Β΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ στ΄, τροπ. α.

35. Β΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδὴ ζ΄, θεοτοκίον.

36. Δοξαστικὸν (Ἰωάννου), *Εἰς τὸν Στίχον*, τῆ Πέμπτῃ τῆς Δ΄ Ἑβδομάδος πρωί.

37. Στιχηρὸν προσόμιον α΄ τῶν ἐσπερίων τῆ Παρασκευῆ τῆς Δ΄ Ἑβδομάδος ἐσπέρας.

38. Στιχηρὸν προσόμιον γ΄ τῶν ἐσπερίων τῆ Παρασκευῆ τῆς Δ΄ Ἑβδομάδος ἐσπέρας.

39. Στιχηρὸν προσόμιον γ΄, *Εἰς τὸν Στίχον*, τῷ Σαββάτῳ τῆς Δ΄ Ἑβδομάδος πρωί.

40. Βλ. ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Περί θεολογίας καὶ ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ*, Ἑκατοντὰς Β΄, PG 90, 1137BC: «Ἐσπερὸν πρὸ τῆς ἐμφανοῦς καὶ κατὰ σάρκα παρουσίας, νηπιῶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τοῖς πατριάρχεις καὶ προφήταις ἐνεδήμει, προτυπῶν τὰ μυστήρια τῆς αὐτοῦ παρουσίας, οὕτω καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἐνδημίαν, οὐ μόνον ἐν τοῖς ἔτι νηπίοις παραγίνεται, διατρέφων πνευματικῶς καὶ ἄγων πρὸς ἡλικίαν τῆς κατὰ Θεὸν τελειότητος· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τελείοις, προδιαγράφων αὐτοῖς κρυφίως τοῖς μελλούσης αὐτοῦ παρουσίας ὡς ἐν εἰκόνι τοὺς χαρακτηριστήρας».

41. ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 1, 2. 19. 75-78 (W. BRIGHT, *Sokrates ecclesiastical history*): «ὅς καὶ τοῖς πατράσιν αὐτοπροσώπως ὄφθη δεδωκῶς τὸν νόμον, καὶ λαλήσας διὰ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ τελευταῖα ἐνανθρωπήσας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα πᾶσιν ἀνθρώποις φανερώσας, καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς ἀτελεντήτους αἰῶνας».

42. Βλ. Ἰω. 1, 14: «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας».

ἡμᾶς ἐνηνθρώπησε»⁴³, κατὰ τὸν λόγο τοῦ ὑμνωδοῦ. Ὁ Χριστὸς προσλαμβάνει ὄχι ἀπλῶς σάρκα, ἀλλὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη φύση ἄνευ ἁμαρτίας. Ἔτσι εἶναι ὁ αὐτὸς τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος⁴⁴ καὶ προσκυνεῖται ὡς ἓνα πρόσωπο, ὡς Θεάνθρωπος.

Μολονότι ἔγινε ἄνθρωπος, δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ εἶναι Θεός, «ὄλος σὺν τῷ Θεῷ ὑπάρχων»⁴⁵. Τόσο ἡ θεότητα ὅσο καὶ ἡ ἀνθρωπότητα παρέμειναν ἀκέραιες κατὰ πάντα, καθὼς ἡ κάθε φύση διαφύλαξε τὴν ιδιότητά της⁴⁶. Οἱ δύο φύσεις δὲν ἀλλοιώθηκαν, οὔτε ἀναμείχθηκαν, οὔτε καὶ διαιρέθηκαν. Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ἐκφράζει συνοπτικὰ ὁ ποιητὴς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Κύριο: «Εἷς τῆς Τριάδος ὢν, γενόμενος σὰρξ ὠράθης, οὐ τρέψας, Κύριε, τὴν οὐσίαν, οὐδὲ φλέξας τῆς Τεκνύσεως τὴν ἄφθορον γαστέρα, Θεὸς ὢν ὄλος καὶ πῦρ»⁴⁷. ὁμοίως καὶ στὸν παρακάτω ὕμνο: «Κλίνας τοὺς οὐρανοὺς κατήλθες ὁ Σωτὴρ μου καὶ σάρκα ἐκ Παρθένου δίχα τροπῆς ὑπέδης, πηγάζων μοι τὴν ἄφεισιν»⁴⁸. Ἔτσι ὁ Χριστὸς γνωρίζεται ὡς ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς «ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως», σύμφωνα μὲ τὸν δογματικὸ ὅρο⁴⁹ τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας (451).

Ὁ τρόπος τῆς συλλήψεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ δὲν ἐμπίπτει στὰ ἀνθρώπινα δεδομένα, διότι ἡ ἐνανθρώπησή του ἔγινε ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου⁵⁰. Ἔτσι, «ὁ τῷ Πατρὶ τῷ θείῳ συναΐδιος Λόγος ἐκὼν ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα λαβὼν καὶ γενόμενος ἄνθρωπος»⁵¹, γίνεται ὑπόσταση

43. Β΄ κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδή στ΄, τροπ. δ΄.

44. ΙΩ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἔκδοσις 3, 7 [PTS 12], 126, 52-56 (*Die Shriften des Joh. II*): «Ὅλος μὲν οὖν ἐστὶ θεὸς τέλειος, οὐχ ὅλον δὲ θεός (οὐ γὰρ μόνον θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος), καὶ ὄλος ἄνθρωπος τέλειος, οὐχ ὅλον δὲ ἄνθρωπος (οὐ μόνον γὰρ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θεός). Τὸ μὲν ὅλον φύσεώς ἐστι παραστατικόν, τὸ ὄλος δὲ ὑποστάσεως, ὡπερ τὸ μὲν ἄλλο φύσεως, τὸ ἄλλο δὲ ὑποστάσεως».

45. Στιχηρὸν προσόμοιον α΄, *Εἷς τὸν Στίχον*, τῆ Παρασκευῆ τῆς Δ΄ Ἑβδομάδος πρωί.

46. ΙΩ. ΚΑΡΜΙΡΗ, *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Ι, Ἀθῆναι 1960, σ. 163 [*Τόμος Λέοντος Ρώμης*]: «φυλάττει γὰρ ἑκατέρω φύσις ἀνελλιπῶς τὴν ἐαυτῆς ιδιότητα, καὶ ὡπερ οὐκ ἀνααιρεῖ τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἢ μορφήν τοῦ Θεοῦ, οὕτως τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν ἢ τοῦ δούλου μόρφωσις οὐκ ἐμείωσεν».

47. Β΄ Μεσοπεντηκοστῆς (Ἀνδρέου), ὠδή γ΄, θεοτοκίον.

48. Στιχηρὸν προσόμοιον α΄, *Εἷς τὸν Στίχον*, τῆ Δευτέρᾳ τῆς Ε΄ Ἑβδομάδος πρωί.

49. Περὶ τοῦ συγκεκριμένου ὅρου βλ. *Acta Conciliorum Oecumenicorum* 2, 1, 2, σσ. 129, 23-130, 3.

50. Ἡ φράση ἀνήκει στὸ Σύμβολο πίστεως Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. ΚΑΡΜΙΡΗ ΙΩ., *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα*, σ. 77.

51. Στιχηρὸν προσόμοιον α τῶν ἐσπερίων τῆ Παρασκευῆ τῆς Δ΄ Ἑβδομάδος ἐσπέρας.

στήν σάρκα, καθώς δὲν ἐνώνεται μὲ σάρκα πού προϋπάρχει καὶ ἔχει ὑπόστασι· οἰκοδομεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ ἀγνὰ καὶ καθαρώτατα αἵματα τῆς Θεοτόκου σάρκα ἐμψυχωμένη μὲ ψυχὴ λογικὴ καὶ νοερή, ὅχι σπερματικῶς, ἀλλὰ δημιουργικῶς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁵². Ἡ ἄσπορη καὶ ἀνήδονη σύλληψη τοῦ Χριστοῦ στήν κοιλία τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία δὲν ἐξηγεῖται μὲ τὸν ἀνθρώπινο λόγο, συνδέεται στενὰ μὲ τὴν ἄφθορη γέννησή του. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ σύλληψή του δὲν ἔγινε μὲ ἡδονή, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ἡ γέννησή του δὲν ἔφθαιρε τὴν παρθενία τῆς Θεοτόκου. Τὴν πραγματικότητα αὐτὴ ἐκφράζει μὲ τὸν ποιητικὸ του κάλαμο ὁ ποιητὴς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν Θεοτόκο: «Μόνη ἐχώρησας τὸν Κτίστην τὸν ἴδιον, Θεογεννήτορ, ἐν γαστρὶ καὶ σαρκὶ ἐκύησας ἀφράστως καὶ Παρθένος ἔμεινας μηδὲν τῆς παρθενίας λυμανθείσης· τοῦτον, Ἀγνή, ὡς Υἱόν σου καὶ Θεὸν ἀπαύστως ἰκέτευε ὑπὲρ τῆς ποιμένης σου αἰεί»⁵³.

Ἐπιπλέον ἡ ἑνσαρκη οἰκονομία τοῦ Λόγου ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τῆς σταυρικῆς θυσίας, τῆς Ἀναστάσεως, τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸν κόσμο, ἔχει σωτηριολογικὴ σημασία. Ὁ Κύριος σαρκώθηκε, δίδαξε, σταυρώθηκε, κατήλθε στὸν Ἄδη, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανούς καὶ ἀπέστειλε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ συγχωρήσει καὶ ἐξαλείψει τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐνοχὴ τοῦ ἀνθρώπου⁵⁴ καὶ νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο⁵⁵. Αὐτὸν τὸν σκοπὸ τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἀποδίδει

52. ΙΩ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἔκδοσις 3, 2 [PTS 12], 109, 19 - 110, 31 (Die Schriften des Joh. II): «Καὶ τότε ἐπεσκίασεν ἐπ' αὐτὴν ἡ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, οἰονεὶ θεῖος σπόρος καὶ σηνέπηξεν ἑαυτῷ ἐκ τῶν ἀγνῶν καὶ καθαρωτάτων αὐτῆς αἱμάτων σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ, ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, οὐ σπερματικῶς ἀλλὰ δημιουργικῶς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ ταῖς κατὰ μικρὸν προσθήκαις ἀπαρτιζομένου τοῦ σχήματος, ἀλλ' ὑφ' ἐν τελειωθέντος. Αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος χρηματίας τῇ σαρκὶ ὑπόστασις· οὐ γὰρ προϋποστάσι καθ' ἑαυτὴν σαρκὶ ἠνώθη ὁ θεὸς λόγος, ἀλλ' ἐνοικήσας τῇ γαστρὶ τῆς ἁγίας παρθένου ἀπεριγράπτως ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει ἐκ τῶν ἀγνῶν τῆς παρθένου αἱμάτων σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ ὑπεστήσατο ἀπαρχὴν προσλαβόμενος τοῦ ἀνθρωπείου φυράματος, αὐτὸς ὁ λόγος γενόμενος τῇ σαρκὶ ὑπόστασις».

53. Β' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Ἄνδρέου), ὡδὴ α', θεοτοκίον.

54. Βλ. Α' Ἰω. 4, 10.

55. Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Λόγος περὶ τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς Ἐπιφανείας αὐτοῦ, SC 199, 8. 3. 7-8. 4. 12: «Αὐτὸς γὰρ δυνατὸς ὢν καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἐν τῇ παρθένῳ κατασκευάζει ἑαυτῷ ναὸν τὸ σῶμα, καὶ ἰδιοποιεῖται τοῦτο ὡσπερ ὄργανον, ἐν αὐτῷ γνωριζόμενος καὶ ἐνοικῶν. Καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τὸ ὅμοιον λαβὼν, διὰ τὸ πάντας ὑπευθύνους εἶναι τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ, ἀντὶ πάντων αὐτὸ θανάτῳ παραδιδούς, προσῆγε τῷ Πατρὶ, καὶ τοῦτο φιλανθρώπως ποιῶν, ἵνα ὡς μὲν πάντων ἀποθανόντων ἐν αὐτῷ

σύντομα και περιεκτικά ὁ ὕμνωδὸς τῆς Μεσοπεντηκοστῆς ἄδοντας: «Σέλας τὸ ἐκ Πατρὸς ἐξέλαμψας ὁ Λόγος· ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων χρόνων ἐφάνης ὡς βροτὸς μοι παισιμάτων νέμων ἄφεισι»⁵⁶. «Σῶσαί με βουληθεὶς σαρκουῶσαι παραδόξως ἐκ Κόρης ἀπειράνδρου καὶ μέσον τοῦ ναοῦ σου τὴν χάριν μοι ἐπήγασας»⁵⁷. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ λυτρωμένος ἀπὸ τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο ἀποκαταστάθηκε διὰ τοῦ Χριστοῦ στὴν ἀρχικὴ του λαμπρότητα· ἀνακλήθηκε στὴν ἐπουράνια διαγωγή, τὴν ὁποία εἶχε πρὸ τῆς παρακοῆς καὶ ἀνυψώθηκε στὴν δόξα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ ὕμνωδὸς προτρέπει τοὺς πιστοὺς νὰ μεγαλύνουμε τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων⁵⁸, λέγοντας: «Εἰς τὴν ἐπουράνιον πάλιν διαγωγὴν ἀνακληθέντες, τῇ τῆς μεσιτείας δυνάμει τοῦ κενωθέντος μέχρι καὶ δούλου μορφῆς καὶ ἡμᾶς ἀνυψώσαντος, τοῦτον ἀξίως μεγαλύνωμεν»⁵⁹.

Ὁ Κύριος μὲ τὴν ἐν σαρκὶ ἐπιδημία του ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο τὴν δυνατότητα νὰ ἐνωθεῖ μαζί του⁶⁰ καὶ νὰ ἀποκτήσει τὴν κατὰ Θεὸν σοφία, τῆς ὁποίας πηγὴ καὶ δοτῆρας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ἔτσι, σὲ ὅποιον προστρέχει μὲ πίστη σὲ αὐτόν, παρέχει «σοφίας τὰνάματα ἐκ πηγῆς ἀκηράτου»⁶¹. Τὰνάματα αὐτὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν καθαρὴ καὶ ἀενάως ρέουσα πηγὴ τῆς σοφίας του, περὶ τῆς ὁποίας ὁ ἡδυμελὴς ἀσματογράφος σημειώνει: «Νάουσα ἡ πηγὴ τῆς σῆς σοφίας πόμα πνευματικὸν πηγάζει, οὗ πίνοντες δογματῶν ἐνθέων ἐμπιπλώμεθα»⁶². Μάλιστα, ὅσοι πίνουν τὸ πνευματικὸ πόμα τῆς πηγῆς αὐτῆς, πληροῦνται ἐνθέων δογματῶν, προσλαμβάνουν δηλαδὴ τὴν θεία γνῶση ποὺ πληροῖ τὴν ὑπαρξὴ τους⁶³.

λυθῆ ὁ κατὰ τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων νόμος (ἅτε δὴ πληρωθείσης τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ κυριακῷ σώματι, καὶ μηκέτι χώραν ἔχοντος κατὰ τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων)· ὡς δὲ εἰς φθορὰν ἀναστρέψαντας τοὺς ἀνθρώπους πάλιν εἰς τὴν ἀφθαρσίαν ἐπιστρέψῃ, καὶ ζωοποίησιν τούτους ἀπὸ τοῦ θανάτου, τῇ τοῦ σώματος ἰδιοποιήσῃ, καὶ τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι, τὸν θάνατον ἀπ' αὐτῶν ὡς καλὰ μὴν ἀπὸ πυρὸς ἐξαφανίζων».

56. Στιχηρὸν προσόμοιον γ', *Εἰς τὸν Στίχον*, τῇ Τρίτῃ τῆς Ε' Ἑβδομάδος πρωί.

57. Στιχηρὸν προσόμοιον γ', *Εἰς τὸν Στίχον*, τῇ Πέμπτῃ τῆς Δ' Ἑβδομάδος πρωί.

58. Βλ. Α' Τιμ. 2, 5.

59. Α' κανὼν Μεσοπεντηκοστῆς (Θεοφάνους), ὠδὴ θ', τροπ. γ'.

60. Βλ. Ἰω. 6, 54.

61. Κάθισμα μετὰ τὴν β' Στιχολογίαν τῷ Σαββάτῳ τῆς Δ' Ἑβδομάδος πρωί.

62. Στιχηρὸν προσόμοιον α', *Εἰς τὸν Στίχον*, τῷ Σαββάτῳ τῆς Δ' Ἑβδομάδος πρωί.

63. ΧΑΤΖΗΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΤΥΛ. Πρωτοπρ., *Ἑορτές καὶ Ὑμνοὶ στο λειτουργικὸ βιβλίον «Πεντηκοστάριον»*. Συμβολὴ στὴν μελέτη τῆς δομῆς καὶ τοῦ περιεχομένου του, διδ. διατριβὴ ὑποβληθεῖσα στὸ Τμῆμα Φιλολογίας τοῦ Δ.Π.Θ. (ἀνεκδ.), Κομοτηνῆ 2012, σ. 131.

Στήν πόση τοῦ πνευματικοῦ πόματος εἶναι προσκεκλημένοι ὅλοι· «μή τις ἀποστερήσοιτο τῆς πόσεως ἀνθρώποι»⁶⁴, προτρέπει τοὺς ἀνθρώπους ὁ ὕμνωδός. Ὁ προσκαλῶν, βεβαίως, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῆς Σκηνοπηγίας στό Ναὸ τοῦ Σολομώντος «ἦν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς ἀπειθοῦντας Ἰουδαίους καὶ Φαρισαίους καὶ Γραμματεῖς καὶ βοῶν πρὸς αὐτούς· ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ὕδατος ζωῆς Πνεύματος θείου ποταμοὶ ρεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ»⁶⁵. Αὐτὸν τὸν λόγο τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἀναπτύσσει περισσότερο σὲ ἄλλο τροπᾶριο ὁ ποιητὴς λέγοντας: «Εἴ τις διψᾷ, πρὸς ἐμὲ αὐτομολεῖτω καὶ ὕδατος τοῦ θεοῦ πόμα ἀπαντησάτω καὶ ζωῆς νάματα· ὕδωρ ζωῆς γὰρ καὶ δυνάμεως καὶ σοφίας ἐγὼ πᾶσι δίδωμι, ὅτι θέλων ἀνθρώποις ὁμοιωθῆν ὡς φιλάνθρωπος»⁶⁶. Στὸν ἐν λόγω ὕμνο τὴν προσέλευση τοῦ ἀνθρώπου στὸν Χριστὸ πρὸς πόσιν τοῦ θεοῦ ὕδατος ἀποδίδει ὁ μελωδὸς μεταφορικὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς αὐτομολίας· πρέπει νὰ δραπετεύσει κανεὶς ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς στείρας ἰουδαϊκῆς τυπολατρίας καὶ τῆς ἀπιστίας καὶ τότε ἐλεύθερος θὰ προσχωρήσει στὴν παρεμβολὴ τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ γευθεῖ τὸ ὕδωρ ποῦ χαρίζει ζωὴ, δύναμη, σοφία καὶ γνώση Θεοῦ⁶⁷. Τοῦτο τὸ ὕδωρ, βεβαίως, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθὼς μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐπεξηγώντας τὸν παραπάνω λόγο τοῦ Κυρίου⁶⁸.

Θεμέλιο αὐτῆς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ποῦ παρέχει ἡ πόση τοῦ πνευματικοῦ πόματος εἶναι ἡ θέωση, «ἡ πρὸς Θεὸν ὡς ἐφικτὸν ἀφομοίωσις τε καὶ ἔνωσις»⁶⁹. Οἱ θεούμενοι ἄνθρωποι βλέπουν τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποκοῦν τὴν πραγματικὴ γνώση. Βεβαίως, γιὰ νὰ φθάσουν στὴν θεοπτία, περνοῦν σταδιακὰ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ⁷⁰. Μὲ μεγάλη ἐπιδεξιότητα στὴν ἔκφραση τοῦ λόγου ὁ ὕμνογράφος τῆς Μεσοπεντηκοστῆς περιγράφει τὰ παρα-

64. Στιχηρὸν προσόμιον τῶν ἑσπερίων τῆ Πέμπτῃ τῆς Δ' Ἑβδομάδος ἐσπέρας.

65. Δοξαστικόν, *Εἰς τὸν Στίχον*, τῆ Πέμπτῃ τῆς Δ' Ἑβδομάδος πρωί· ἦχος πλ. δ'.

66. Στιχηρὸν προσόμιον β' τῶν ἑσπερίων τῆ Τετάρτῃ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς ἐσπέρας.

67. ΧΑΤΖΗΓΗΡΟΓΙΟΥ, *Ἑορτὲς καὶ ὕμνοι*, σ. 132.

68. *Ἰω.* 7, 39.

69. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας* 1, 3, *PTS* 36, 66. 12-13. Πιὸ ἀναλυτικὰ γιὰ τὸ θέμα τῆς θεώσεως βλ. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΟΥ, *Ἡ περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ*, διδακτορικὴ διατριβὴ (ἐκδ.), Θεσσαλονίκη 1963.

70. Περισσότερα γιὰ τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως βλ. Δ. ΤΣΑΜΗ, *Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ Νικήταν τὸν Σιθηάτον, ἐν Ἀνάλεκτα Βλατάδων* 11, ἐκδ. Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1971, σσ. 61-74.

πάνω τρία στάδια ἐκκινώντας ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου στὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος· «Καθαρθῶμεν ἐννοιῶν τοὺς κευθμῶνας καὶ ψυχικὰς λαμπηδόνας διαυγάσωμεν καὶ τὴν ζωὴν κατίδωμεν Χριστὸν ἐν ἱερῷ ἀφικόμενον, ὑπερβολῇ ἀγαθότητος, ἵνα τὸν ἐχθρὸν θριαμβεύσῃ καὶ σώσῃ τὸ γένος ἡμῶν διὰ πάθους Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως· πρὸς ὃν βοήσωμεν· Ἀκατάληπτε Κύριε, δόξα σοι»⁷¹. Στὸ πρῶτο στάδιο προτρέπει ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς νὰ καθαρίσουμε ἐννοιῶν τοὺς κευθμῶνας, δηλαδὴ τὰ μέρη ἐκεῖνα τοῦ νοῦ, ὅπου κατὰ κάποιο τρόπο κρύπτονται οἱ κρύφιοι καὶ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Στὸ δεύτερο στάδιο μᾶς παρακινεῖ νὰ διαυγάσουμε τὰς ψυχικὰς λαμπηδόνας καὶ στὸ τρίτο, ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ τὰ δύο προηγούμενα, μᾶς καλεῖ ὅπως τὴν ζωὴν κατίδωμεν Χριστὸν ἐν ἱερῷ ἀφικόμενον⁷².

---

71. Δοξαστικόν, *Εἰς τὸν Στίχον*, τῆ Παρασκευῆ τῆς Δ' Ἑβδομάδος πρωί.

72. ΧΑΤΖΗΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, *Εορτές καὶ Ὑμνοι*, σσ. 133-134.